

ACTA HISTRIAE
31, 2023, 2

UDK/UDC 94(05)

ISSN 1318-0185
e-ISSN 2591-1767

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper
Società storica del Litorale - Capodistria

ACTA HISTRIAE

31, 2023, 2

KOPER 2023

ISSN 1318-0185
e-ISSN 2591-1767

UDK/UDC 94(05)

Letnik 31, leto 2023, številka 2

**Odgovorni urednik/
Direttore responsabile/
Editor in Chief:**

Darko Darovec

**Uredniški odbor/
Comitato di redazione/
Board of Editors:**

Gorazd Bajc, Furio Bianco (IT), Stuart Carroll (UK), Angel Casals Martinez (ES), Alessandro Casellato (IT), Flavij Bonin, Dragica Čeč, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Lucien Faggion (FR), Marco Fincardi (IT), Darko Friš, Aleš Maver, Borut Klabjan, John Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Žiga Oman, Jože Pirjevec, Egon Pelikan, Luciano Pezzolo (IT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premović (MNE), Luca Rossetto (IT), Vida Rožac Darovec, Andrej Studen, Marta Verginella, Salvator Žitko

**Uredniki/Redattori/
Editors:**

Urška Lampe, Gorazd Bajc, Lara Petra Skela, Marjan Horvat, Žiga Oman

**Prevodi/Traduzioni/
Translations:**

Lara Petra Skela (angl.), Petra Berlot (it.)

**Lektorji/Supervisione/
Language Editors:**

Urška Lampe (angl., slo.), Gorazd Bajc (it.), Lara Petra Skela (angl.)

**Izdajatelj/Editori/
Published by:**

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria® / Institut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente®

Sedež/Sede/Address:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, SI-6000, Koper-Capodistria, Garibaldijeva 18 / Via Garibaldi 18, e-mail: actahistriae@gmail.com; https://zjdp.si/

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Naklada/Tiratura/Copies:

300 izvodov/copie/copies

**Finančna podpora/
Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije / Slovenian Research and Innovation Agency, Mestna občina Koper

**Slika na naslovnici/
Foto di copertina/
Picture on the cover:**

Mlada Čehinja kriči na sovjetske vojake na tanku med invazijo na Češkoslovaško pod sovjetskim vodstvom v Pragi 26. avgusta 1968 (arhiv Bettmann/Getty Images) / Una giovane donna ceca urla contro i soldati sovietici su un carro armato durante l'invasione della Cecoslovacchia da parte dei sovietici, a Praga il 26 agosto 1968 (Archivio Bettmann/Getty Images) / A young Czech woman shouts at Soviet soldiers on a tank during the Soviet-led invasion of Czechoslovakia, in Prague on Aug. 26, 1968 (Bettmann/Getty Images Archive).

Redakcija te številke je bila zaključena 30. junija 2023.

Revija Acta Histriae je vključena v naslednje podatkovne baze / Gli articoli pubblicati in questa rivista sono inclusi nei seguenti indici di citazione / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: CLARIVATE ANALYTICS (USA); Social Sciences Citation Index (SSCI), Social Scisearch, Arts and Humanities Citation Index (A&HCI), Journal Citation Reports / Social Sciences Edition (USA); IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) (UK); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); DOAJ.

To delo je objavljeno pod licenco / Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a Creative Commons BY-NC 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zjdp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zjdp.si/it/>.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website <https://zjdp.si/en/>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Boštjan Udovič & Lara Sorgo: Giuseppe Tartini: soltanto un'attrazione culturale locale o un ponte diplomatico verso gli altri paesi? 183 <i>Giuseppe Tartini: Just a Local Cultural Product or a Possible Tool of Slovenian Cultural Diplomacy?</i> <i>Giuseppe Tartini: lokalna kulturna znamenitost ali sredstvo slovenske kulturne diplomacije do drugih držav?</i>	183
Stanislav Južnič: The Forgotten Trieste Bishop Wolfgang Weickhard von Rain (1721–1724) and His Relatives 211 <i>Il vescovo triestino dimenticato Wolfgang Weickhard von Rain (1721–1724) e la sua famiglia</i> <i>Pozabljeni tržaški škof Volf Vajkard Rain (1721–1724) in njegovo sorodstvo</i>	211
Polona Tratnik: “Hansel and Gretel”: The Abandoned Children Become Enlightened Social Subjects 231 <i>«Hansel e Gretel»: i bambini abbandonati diventano soggetti sociali illuminati</i> <i>»Janko in Metka«: zapuščena otroka postaneta razsvetljena družbena subjekta</i>	231
Matteo Perissinotto: «Nel ‘demi-monde’ della cocaina»: traffico e consumo di cocaina nella Venezia Giulia (1918–1923) 251 <i>“In the ‘Demi-Monde’ of Cocaine”: Cocaine Trafficking and Consumption in the Julian March (1918–1923)</i> <i>»V ‚polsvetu‘ kokaina«: trgovina s kokainom in njegova poraba v Julijski krajini (1918–1923)</i>	251
Matic Batič: Nova govorica prostora: preimenovanja naselij na severnem Primorskem po drugi svetovni vojni (1948–1954) 281 <i>Il nuovo linguaggio dell’ambiente: modifiche dei toponimi sul litorale settentrionale sloveno nel secondo dopoguerra (1948–1954)</i> <i>The New Language of Space: The Renaming of Settlements in Northern Primorska after the Second World War (1948–1954)</i>	281

Blaž Torkar & Stanislav Polnar: The Impact of the 1968 Prague Spring on Czechoslovak and Yugoslav Military Doctrines	307
<i>L'impatto della primavera di Praga del 1968 sulle dottrine militari della Cecoslovacchia e della Jugoslavia</i>	
<i>Vpliv praške pomladi 1968 na češkoslovaško in jugoslovansko vojaško doktrino</i>	

Mila Orlić: Talijansko javno pamćenje i slika drugog: antislavenski stereotipi u recentnoj historiografiji i književnosti sjevernojadranskog prostora	333
<i>Memoria pubblica italiana e rappresentazioni dell'altro: stereotipi antislavi nella recente storiografia e letteratura dell'area alto adriatica</i>	
<i>Italian Public Memory and Representations of the Other: Anti-Slavic Stereotypes in Recent Italian Historiography and Literature of the Upper Adriatic Area</i>	

OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

<i>Eleanor Janega:</i> The Once and Future Sex: Going Medieval on Women's Roles in Society (Veronika Kos)	355
<i>Joseph Lennon:</i> Irish Orientalism: A Literary and Intellectual History (Li Gengming & Hamid Farahmandian)	359

Eleanor Janega: THE ONCE AND FUTURE SEX: GOING MEDIEVAL ON WOMEN'S ROLES IN SOCIETY.

New York, W. W. Norton & Company, 2023, 272 strani.

Kljub prizadevanju posameznic in posameznikov je v slovenskem zgodovinopisju še vedno zaznati neskladje med zanimanjem za položaj in vlogo ženske na eni strani ter objavljenim gradivom in raziskavami na drugi strani. Slednje, tudi zaradi stanja virov, velja zlasti za starejša zgodovinska obdobja. Od del, objavljenih v zadnjem času, se namreč le redka dotaknejo življenja žensk v srednjem veku. V primerjavi s stanjem pri nas se izpostavljenemu znanstvenoraziskovalnemu področju drugod po Evropi v zadnjih desetletjih posveča precej več pozornosti. Toda problematika še ni prešla svojega zenita, o čemer pričajo vedno nove in inovativne raziskave.

Med slednje se uvršča tudi januarja 2023 izdano delo *The Once and Future Sex: Going Medieval on Women's Roles in Society* (slov. Nekdanji in bodoči spol: srednjeveški pogledi na vlogo ženske v družbi), v katerem se medievistka Eleanor Janega, upajoč na boljše razumevanje predstav, navezujočih se na ženski spol v sodobnem zahodnem svetu, poglobi v dejansko in pričakovano, »idealno« vlogo in podobo evropske srednjeveške ženske. Pri tem predpostavlja, da nepoznavanje preteklosti vodi v izoblikovanje pomanjkljivih trditev, na primer, da sta sodobno razmišljanje o ženskah in njihova družbenoekonomska vloga superiorna v primerjavi s preteklimi vzorci.

Vsebina dela je razdeljena v pet poglavij. V prvih štirih, tematskih poglavjih, se avtorica posveti posameznim vidikom, ki so nujni za razumevanje podobe in vloge srednjeveške – in posledično tudi sodobne – ženske: 1) miselnost in predstave, vezane na dojemanje ženske v srednjeveški družbi; 2) lepotni ideali; 3) srednjeveški odnos do spolnosti in 4) družbena pričakovanja o vlogi žensk izven zakonske postelje. Zadnje, peto poglavje je namenjeno kritični refleksiji teh problematik, navezujoč se na pričakovanja, ki jih ustvarja sodobna zahodna družba.

V prvem poglavju Janega poda kratek oris intelektualnih temeljev, na katerih je bila grajena podrejenost srednjeveške ženske. Trditev, ki na splošno še danes velja za uveljavljeno resnico, naj bi izvirala že iz antike, ko so stari Grki, izhajajoč iz spisov Hipokrata, Platona in Aristotela, žensko, v primerjavi z moškim, videli kot nepopolnega človeka. Pomanjkljivo naravo ženske so misleci mdr. izpeljali iz telesnih razlik. Ženska se namreč ni mogla enačiti s popolnoma razvitim človekom, tj. moškim. Tedanja »znanstvena dognanja« pa je bilo skozi srednji vek treba utemeljiti tudi s krščanstvom.

Po mnenju Cerkve je človeštvo Božjo naklonjenost izgubilo zaradi Evine »šibkosti« – Geneza namreč priča, da je podlegla hudičevi skušnjavi in okusila sadež z drevesa spoznanja dobrega in zla. Njeno dejanje je predstavljalo osnovo za večino srednjeveškega (mizoginega) pisanja, o čemer pričajo dela številnih (zgovornih) teologov. Janega v delu izpostavi zgolj nekatere – npr. Tertulijana, sv. Avgušтина iz Hipona in sv. Tomaža Akvinskega – in se raje posveti redkim posameznicam, ki so zastopale glas takrat živečih žensk.

Medtem ko je obravnava Hildegarde iz Bingna, Christine de Pizan in Heloize (Héloïse d'Argenteuil) vse prej kot nepomembna, avtorica izpusti res redke, toda vendarle obstoječe ženskam naklonjene mislece moškega spola (npr. sodnik Albertan iz Brescie in njegovo besedilo *Liber consolationis et consilii*), s čimer nehote (?) ne prikaže celostne slike.

Avtorica se v zadnjem segmentu poglavja posveti pomenu pridig, miraklov in nekaterih drugih literarnih zvrsti ter pri tem analizira, kako so ti vplivali na dojemanje vloge ženske med najnižjim, večinskim družbenim slojem. Nazadnje sklene, da nam srednjeveški zapisi, bodisi domišljjski bodisi medicinski ali teološki, ženske običajno prikažejo kot nepopolno obliko (popolnega) moškega.

Drugo poglavje obravnava srednjeveške lepote ideale, ki so, po besedah avtorice, oblikovali (še danes veljavno) »*najpomembnejšo od ženskih lastnosti*« (str. 186). Ženska v teoriji namreč ni mogla zasedati vplivnega posvetnega ali verskega položaja, ne da bi bila tudi vizualno privlačna. Ker je bila lepota ključ do moči, so se srednjeveški pisci posledično vse bolj zanimali za kodificiranje meril privlačnosti. Vendar so le redka klasična besedila navajala ideal lepote, zato je najpogostejši vir navdih predstavljal mit o trojanski vojni, natančneje podoba (lepe) Helene kot koncepta privlačnosti, praviloma povezana s svetlo poltjo in s svetlimi lasmi.

Teoretično idealiziranje lepote se ni končalo zgolj pri tem, temveč so kritični opisi sledili delom telesa od glave navzdol, kot nekakšno natančno preverjanje seznama. Idealna srednjeveška ženska je prav tako morala imeti določen niz značilnosti. Da je veljala za resnično lepo, je morala biti npr. ne samo mlada, ampak tudi spolno neizkušena. Idealizirana lepota se je sčasoma prebila iz teoretičnih v literarna dela in druge umetnostne zvrsti. V srednjeveški umetnosti so jo praviloma, vendar ne izključno, upodabljali kot Evo, pri čemer podoba idealne ženske lepote ni ostala omejena zgolj na sakralno umetnost.

Srednjeveška družba je dolgo časa snovala ideal ženske lepote. Toda tako Sveto pismo kot pridige in didaktična dela so ženske svarili pred napuhom (lat. *superbia*) – naglavnim grehom, ki se je največkrat povezoval z zanimanjem žensk za svoj videz. Toda medicinski oziroma lepotni priročniki, kot npr. *Trotula* iz 12. stoletja, pričajo, da so se srednjeveške ženske zanimale za svoj zunanji izgled, ne meneč na se za vsa opozorila. Kot izpostavi avtorica, so bili lepotni ideali, podobno kot danes, dostopni zlasti privilegiranim posameznicam višjega družbenega sloja. Za večino srednjeveških žensk, zaradi narave njihovega dela, ohranjanje popolne snežno bele polti preprosto ni bilo mogoče. Nasprotno danes, ko večina žensk opravlja delo v zaprtih prostorih, predstavlja ideal zagorela polt, ki se povezuje s preživljanjem prostega časa v naravi, počitnicami ipd. (str. 188).

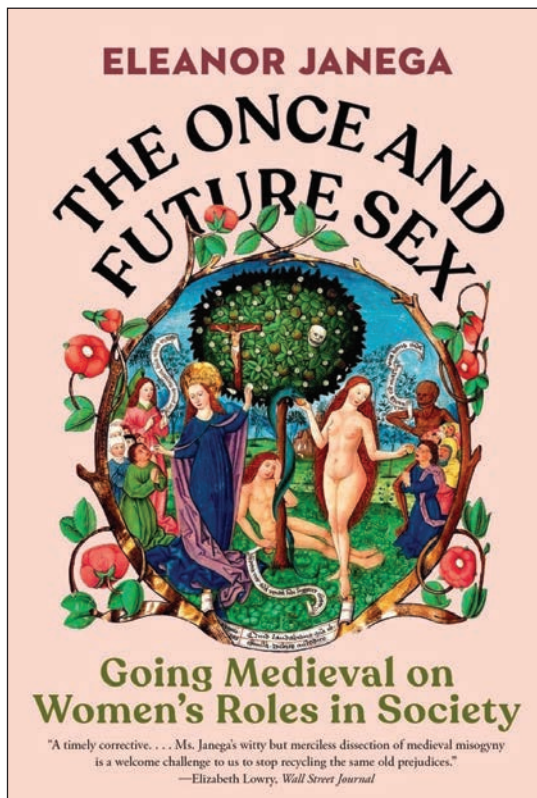
Tretje poglavje se osredotoča na srednjeveško idejo o ženskah, spolnosti in ljubezni. V nasprotju z modernim – (občasno) skoraj odklonilnim – odnosom je bila spolnost takrat predmet živahne razprave med srednjeveškimi filozofi in teologi. V njihovih očeh je spolni odnos, izvzemši zagotavljanje potomstva in zakonskega dolga, veljal za greh. Zaradi svoje domnevne iracionalne ter poželjive narave pa so bile ženske v središču »umovanja« o spolnosti.

Njihovo prešuštvo je namreč predstavljalo veliko večjo skrb, saj je nezvesta ženska lahko rodila otroka, ki ni bil možev; kar je predstavljalo eksistenčno grožnjo bistvu zakonske zveze. Ženska nezvestoba je prav tako krhala pričakovan ideal družbene hierarhije spolov, mdr. razvidno v pomenu in pogosti uporabi žaljivke rogonósec.

Eleanor Janega meni, da je takšna obravnava ženske spolnosti, skupaj z nepoznavanjem njene fiziologije, pripeljala do »skrb vzbujajočih in dehumanizirajočih stališč« (str. 117–118). Za ženske, ki so se preživljale kot spolne delavke, so v srednjem veku pogosto menili, da ne morejo zanositi. Podobno mnenje pa je veljalo tudi za žrtve posilstva, kjer je bilo dejanje praviloma pojmovano kot oblika lastninskega spora med moškimi.

Avtorica v nadaljevanju izrazi mnenje, da nekateri srednjeveški pogledi ostajajo prisotni, medtem ko se je veliko naših pogledov na spolnost žensk do danes spremenilo. Mdr. izpostavi še vedno obstoječe koncepte o privlačnosti in nedolžnosti, s katerimi sodobna družba še vedno pritiska na mlada dekleta. Nadalje se naveže tudi na odnos oz. obravnavo spolnega nasilja, pri čemer problematizira delikt posilstva, kjer se še vedno prepogosto poskuša okriviti žrtev. Skratka, žensko spolno vedenje je po njenem mnenju, podobno kot v srednjem veku, tudi danes pogosto videno kot neprimerna oblika spolnosti.

Četrto tematsko poglavje se posveti družbenoekonomski vlogi srednjeveških žensk. Zaposlitev žensk naj bi na splošno veljala za novodoben pojav. Skladno s predhodnimi študijami tudi Janega pritrdi dejstvu, da so bile že predmoderne ženske aktivne delavke. Sama del vzroka za interpretacijo ženske delovne neaktivnosti vidi v – še danes veljavni – pričakovani družbeni vlogi ženskega spola, in sicer žene in matere. Toda čeprav je skrb za otroke in gospodinjstvo sama po sebi predstavljala obliko dela, pogosto videnega kot manjvrednega ali vsaj samoumevnega – mdr. predmet nesoglasij v današnji družbi še danes –, vloga srednjeveških žensk ni bila omejena zgolj na domače ognjišče.

Kot izpostavi avtorica, so se tradicionalne evropske zgodovinopisne študije v preteklosti osredotočale zlasti na vidne, vendar atipične pripadnice višjih družbenih slojev. Njihova vloga voditeljic, mediatorok, upraviteljic itd. je namreč vse prej kot zanemarljiva. Toda za prikaz čim celovitejše slike je po avtoričinem mnenju pomembna zlasti analiza dela najnižjega, večinskega družbenega sloja. Čeprav ženske ne veljajo za arhetip slednjega, so delale skupaj z moškimi. Janega pri tem izpostavi, da delo, upoštevajoč nekatere izjeme, ni bilo nujno vezano na posamezen spol.

V nadaljevanju avtorica prikaže, da so bile mnoge ženske prisiljene najti tudi dodatne načine zaslužka, s katerim so prispevale k družinskemu proračunu – npr. živilska trgovina na drobno ali varjenje in prodaja piva, čeprav ni šlo za izključno njihovo področje delovanja. Prav tako oriše delo babic, prostitutk, rokodelk, služabnic, tiskark, trgovk, učiteljic itd. ter se mdr. posveti tudi »alternativni« možnosti življenja žensk, namreč vlogi in pomenu ženskih samostanov kot obliki neformalne emancipacije ženske v srednjem veku.

V petem poglavju Janega povzame sklepe, ki jih je oblikovala skozi knjigo, in te naveže na koncepte o vlogi in položaju ženske danes. Pokaže, da nam proučevanje srednjeveških spolnih norm omogoči doumeti, da so se številne predpostavke o družbeni vlogi spolov v resnici spremenile. Vendar hkrati ugotavlja, da sodobna zahodna družba nekaterih t. i. tradicionalnih konceptov – vključno z nekaterimi predsodki – še ni popolnoma ovrgla. Po mnenju avtorice gre v primeru družbenih pričakovanj, vezanih na posamezen biološki spol, namreč za spremenljive koncepte, t. i. kulturne konstrukte, ki jih je z ustreznim védenjem in razumevanjem mogoče predruščiti, s tem pa ustvariti temelje za enakopravnejšo družbo prihodnosti.

Tematska poglavja *The Once and Future Sex* podajo kratek, vendar jasen prikaz dejanske in pričakovane vloge ženske v srednjeveški Evropi. Gre namreč za široko tematiko, ki odpira vedno nove vidike in možnosti raziskovanja na tem relativno novem področju zgodovinopisja. Avtorica se pri svoji raziskavi naslanja na širok nabor literature in virov – katerih pomanjkanje velikokrat povzroča veliko težavo ob rekonstrukciji ženskega izkustvenega sveta in vsakdanjega življenja v srednjem veku. Ob tem je delo zanimivo predvsem zaradi avtoričine navezave na sodobno zahodno družbo oz. zaradi svoje aktualizacije. Janega namreč izpostavi predsodke in predstave, ki se jih kot družba tako vztrajno oklepamo in jih preredko problematiziramo.

Veronika Kos